

povijesti kazališnih veza Osijeka i Pečuha poprilično samozatajni Zvonimir Ivković kad su u pitanju njegov osobni udio i angažman.

Svečano utemeljenje Hrvatskog kazališta Pečuh, pospješeno ratnim zbivanjima i podrškom Hrvatskoj, uslijeduje ubrzo, a održano je, kako komentira Ivković, 8. svibnja 1922. godine, u znakovito izabranom reprezentativnom budimskom kazalištu Várszinház, u kojem je 1729. godine izvedena prva predstava na mađarskom jeziku. U sklopu pak svojega svečanog utemeljenja novoosnovano pečusko kazalište premijerno izvodi Brešanovu grotesknu tragediju *Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja*. Koprodukcijском izvedbom Mujčićevog i Senkerovog teksta *Fritz i pjevačica* Hrvatskog kazališta Pečuh i Hrvatskoga narodnog kazališta u Osijeku otpočinje i vrijeme novih vrsta i oblika suradnje pečuških i osječkih kazališnih umjetnika i ansambala, koje se ponajviše očituje u sudjelovanju Osječana u brojnim izvedbama Hrvatskog kazališta Pečuh (I. Kušan, *Čaruga*, Molière, *Umišljeni bolesnik*, B. Senker, *Gloriana*, A. Karagić, *Rastatkinja*, D. Jelačić Bužimski, *Osvajanje kazališta*, M. Gavran, *Veseli četverokut*, A. Gönz, *Mađarska Medeja*...) i usvajanja komornog izraza njegovih izvedbi diktiranog prostora, pozornicom i gledalištem matične zgrade te prenošenjem komornosti na osječku pozornicu i u izraz osječkih glumaca. Uz gostovanje pečuskoga hrvatskog kazališta u Osijeku nastavljaju se i gostovanja između Narodnog kazališta u Pečuhu i Hrvatskoga narodnog kazališta u

Osijeku, kao i teatarskih umjetnika različitih profila, a obnavlja se nadalje i lutkarska povezanost dvaju gradova i uspostavlja suradnja Hrvatskog kazališta Pečuh s Maticom hrvatskom Osijek, koja rezultira s prai-zvedbama djela osječkoga spisateljskog trolista – Julijana Matanović, Josip Cvenić, Davor Špišić.

Ma koliko, međutim, bilo zamorno ovo pozitivističko, faktografsko sažimanje Ivkovićeve povijesti kazališnih veza Osijeka i Pečuha, ono ima svoju unaprijed određenu svrhu, koja ga – prema mišljenju autora upravo čitana prikaza – opravdava namjerom da se konkretno ukaže na dugovječnost, bogatstvo i raznovrsnost, ali i državne, nacionalne, političke, ideološke i kulturne uvjete tih veza o kojima se u širokoj javnosti vrlo malo zna, a o kojima Ivković raspreda bez velikih riječi i napuhana rodoljublja, maniriom i metodom iskusna povjesničara, poznavatelja multidisciplinarnе znanstvene literature, primarne i sekundarne kazališne građe, kao i osobnih arhiva, zapisa i sjećanja. Njegova povijest, koja činom objavljivanja postaje neizostavnim dijelom hrvatskog kazališta, stoga nije samo povijest za sadašnjost već je u doslovnom smislu i povijest za budućnost.

Mario Kovač

POLA STOLJEĆA LJUBAVI

Damir Bačić: *Zaljubljenici u kazalište – pedeset godina u hrvatskog kazališnog amaterizma, Kulturni centar Peščenica, Zagrebačka scena kazališnih amatera, OMH Blato, Blato 2012.*

Kazališni je amaterizam u Hrvatskoj oduvijek bio inkubator i klijevka kazališne scene, a Festival hrvatskih kazališnih amatera (u nastavku teksta FHKA) u svojim je pedeset godina postojanja bio gotovo njegova perjanica te, uz nekoliko srodnih a značajnih festivala (IFSK, TEST!, FAKI...), još uvijek ostavlja bitan trag u hrvatskom kazalištu. Za

razliku od navedenih festivala kojima je naglasak bio, ili još uvijek jest, na tzv. studentskom i eksperimentalnom kazalištu, FHKA je oduvijek bio znatno žanrovski raznovrsniji i zemljopisno rašireniji. Ugrubo gledano, kazališni amaterizam se kod nas može podijeliti u tri osnovna smjera što je, uostalom, u svom eseju uvrštenom u monografiju točno definirao i Jasen Boko. Prvi je vjerojatno najzastupljeniji pravac temelji se na tradiciji pučke komedije, a unutar njega brojne grupe iz svih dijelova Hrvatske čuvaju baštinu na lokalnim idiomima. Drugi pravac se naslanja na tradiciju pučkog igrokaza, često sačuvanu u okviru lokalnih kulturnumjetničkih društava ili skupina sličnih organizacijskih modela. Treći pravac Boko određuje kao onaj čije područje interesa ne ulazi u tradiciju ili baštinu, već ga određuje pridjevom *urbani* jer se isti najčešće veže uz gradske sredine i sveučilišne centre. Taj je pravac ujedno vrlo često i neka vrst pripreme za kazališne profesionalce od kojih su mnogi svoje prve korake napravili u takvim skupinama, što je potkrijepljeno brojnim primjerima iz sad već legendarnih kazališnih skupina poput zagrebačkog Kugla glumišta, sisačke Daske, pulskog Inata, dubrovačkog Lera ili čakovečkih Pinkleca.

Osim Bokinih, na početku monografije nalaze se i uvodne napomene o važnosti amaterizma iz pera autora Damira Bačića, dugogodišnjeg tajnika Hrvatskog sabora kulture i vjerna kroničara amaterske kazališne scene, zatim esej Jakše Fiamenga, dugogodišnjeg izbornika FHKA te odabrani odlomci koje je o amaterizmu napisao pokojni doajen kazališne

kritike Dalibor Foretić. Kroz cijelu monografiju često se provlače manje ili više nadahnuti osvrti i reminiscencije na kazališni amaterizam koje su pisali brojni kazalištarci i umjetnici koji su u nekom trenutku svog života bili dio FHKA bilo u svojstvu izvođača (Davor Mojaš, Robert Raponja, Goran Golovko...) ili kao dio stručnog povjerenstva (Nedeljko Fabrio, Mladen Martić, Miro Gavran, Zlatko Sviben, Lada Čale Feldman...) koje prati i valorizira kazališni rad.

Veći dio monografije zauzima detaljan pregled programa svih pedeset festivala, podijeljen na pet cjelina, pri čemu je svako desetljeće odvojeno kako bi se mogao pratiti organizacijski i estetski razvoj festivala. Damir Bačić u tim je cjelinama obavio pravi rudarsko-arhivistički posao nadopunjen brojnim fotografijama iz privatnih albuma, izrescima iz festivalskih biltena te osobnim zapažanjima i komentarima. Za svaki pojedinačni godišnji festival izdvojene su nagradivane i značajne predstave, a na mjestima autor naglašava i pojavu novih tendencija i trendova u kazališnom amaterizmu, kao i prve istaknute nastupe budućih profesionalaca. U želji da nikoga ne izostavi, Damir Bačić ponekad nesvjesno i "začuši" čitatelja brojnim podacima i informacijama što mjestimično dovodi i do nabiranja koja razbijaju ritam čitanja, no očita je autorova dobra nakana.

Uz detaljni pregled pojedinačnih festivala monografija nudi i obilate dodatke u vidu popisa svih nagradenih predstava FHKA, svih djela i autora izvedenih u službenom programu, svih ansambala i kazališnih skupina te pregled sudjelovanja tih istih

grupa na ostalim kazališnim manifestacijama u Hrvatskoj i inozemstvu. Doduše, ovaj posljednji popis je neizbježno podosta manjkav, što i ne čudi jer su rijetke amaterske kazališne skupine iza sebe ostavile urednu dokumentaciju svog rada, pa je i ovakav nepotpun popis tih gostovanja dobra podloga za nečije buduće bavljenje tom tematikom.

Posebno nostalgičan dio knjige čine sjećanja istaknutih a sad već vremenitih amaterskih glumaca koji se prisjećaju svih nedaća i veselja koje su doživljavali radeći na predstavama i gostujući po festivalima. U svim tim prisjećanjima, kao i u stručnim zapažanjima profesionalaca, u prvi plan izlazi riječ LJUBAV koje se, u svojoj latinskoj inačici ionako nalazi u kori-jenu naziva *amater*. I upravo se ta ljubav, koja ponekad kronično izostaje u profesionalnom radu, osjeti kako u radu amaterskih kazališnih skupina tako i u ovoj monografiji koju je Damir Bačić uistinu radio s neskrivenom ljubavi prema svojoj temi, prema svim tim široj javnosti nepoznatim *zvijezdama*.

Zaključno, ova je monografija bitno teatrološko djelo koje ispunjava prazninu u nedovoljno istraženom području hrvatskog kazališta, a može poslužiti i kao pouzdan izvor podataka o ranim radovima brojnih značajnih domaćih kazalištaraca. Ne manje značajno, ova knjiga može mnoge od nas i podsjetiti zašto smo se u početku uopće i zaljubili u vlastitu Taliju.